

Centralbibliotekarernes vandrebog

Spredte træk af de danske folkebibliotekers historie
1919-24

Af Poul Daugaard

Det var på landsudstillingen i Århus 1909, at overbibliotekar H. O. Lange holdt sit i bibliotekskredse berømte foredrag om *Bibliotekssagen uden for København*.¹ Han hævdede heri, at biblioteksvæsenet i Danmark burde være et organisk sammenhængende hele, og han sagde bl.a.: »Bibliotekssagen trænger til *Organisation*, og dette vil sige, at der maa skabes en Række *aktive* Centra, hver med sit Opland, i fast organiseret Samarbejde med de lokale Folkebogsamlinger til den ene og med de videnskabelige Biblioteker til den anden Side. Det vil være baade naturligt og formaalstjenligt at holde sig til en i det daglige Liv saa velkendt administrativ Inddeling som Amterne, saa at hvert af vore 18 Amter faar sit offentlige Centralbibliotek.«

Centralbibliotekstanken var på det tidspunkt allerede fremme på det lokale plan, bl.a. i Holbæk og i Vejle, men Langes velargumenterede fremstilling betød et gennembrud på landsplan. I 1913/14 begyndte en forsøgsvis centralbiblioteksvirksomhed med statsstøtte i netop Holbæk og Vejle, i 1918 blev bibliotekerne i Viborg og Silkeborg anerkendt som centralbiblioteker, og i 1919 fulgte Esbjerg, Lemvig og Nykøbing F. Efter vedtagelsen af biblioteksloven i 1920 tog udviklingen yderligere fart. I 1921 anerkendtes Næstved, Svendborg, Ålborg, Hjørring og Rønne, 1922: Åbenrå og Thisted, 1923:

Poul Daugaard, tidl. stadsbibliotekar. Havevej 16, 8543 Hornslet.

Holstebro, Kalundborg og Roskilde, 1924: Slagelse, Kolding og Odense.

Der gik så at sige inflation i centralbiblioteksbegrebet, som ikke blot var prestigeskabende for hjembyerne, men også gav kontant udbytte i form af særlige stats- og amtstilskud. I 1924 var der altså i alt 20 centralbiblioteker – i 1935, da Århus omsider kom med, var det blevet til 27. Siden blev yderligere seks centralbiblioteker etableret, og dermed toppede antallet med i alt 33. I 1960'erne begyndte en reduktion i antallet, men det var først i 1972, efter kommunalreformen i 1970, at H. O. Langes oprindelige idé om et centralbibliotek i hvert amt, nu 14, blev virkeliggjort.

Som det vil fremgå af det følgende, lå det moderne folkebibliotek endnu i svøb, da centralbibliotekerne opstod, og den nye stand, centralbibliotekarerne, havde brug for al deres entusiasme i mødet med store og små problemer. De var de eneste professionelle bibliotekarere i folkebibliotekerne uden for København, bortset fra Maren Holm i Kolding.

De organiserede sig allerede den 26. september 1919, da *Centralbibliotekarernes Sammenslutning* blev oprettet på et møde i Odense, og initiativtageren, centralbibliotekaren i Vejle, H. Hvenegaard Lassen, satte en vandrebog i gang i oktober 1919.*

Fhv. biblioteksdirektør E. Allerslev Jensen siger om vandrebogen i sin bog² om Bibliotekstilsynets historie: »Vandrebogen (der findes i Bibliotekstilsynets arkiv) er et interessant vidnesbyrd om centralbibliotekssituationen i almindelighed og de enkelte centralbibliotekarere i særdeleshed.«

Der vil i det følgende, væsentligst ved citater, blive givet et førstehånds indtryk af personer, tilstande og meningsbrydninger i centralbibliotekerne fra 1919-24, den årrække, som vandrebogen dækker.

Det skal bemærkes, at her er tale om brudstykker, om berøringer af problemer, hvis egentlige behandling og endelige afgørelse fandt sted i andre fora.

* Navnene på de personer, der skriver i vandrebogen, er kursiverede første gang, de nævnes i artiklen. En samlet personfortegnelse med kortfattede biografiske oplysninger findes s. 114.

Det bør også have i tanken, når man læser citaterne, at de ikke er skrevet med offentliggørelse for øje. En og anden bemærkning ville i modsat fald nok have fået en anden formulering. Det gælder også centralbibliotekarernes ubestridte førstemand, H. Hvenegaard Lassen, som et sted kommer for skade, i et øjeblik irritation over at være blevet afkrævet særlige mødereferater, at sige: »Jeg hader at skrive Historie« – et udsagn, der ligger mærkeligt i munden på den mand, der siden skrev 353 sider om folkebibliotekernes historie.³ Hvenegaard lader sig i en tilsvarende situation forlyde med, at han personlig ikke duer til »at gøre Indflydelse gældende« – og at det ikke interesserer ham at gøre det!

Dette sidste udsagn har han jo allerede dementeret med sine initiativer, f.eks. da han den 2.10.19 skriver i vandrebogen:

»Det foreslaas at afsende en saalydende Skrivelse:

Til Statens Bogsamlingskomité.

Bibliotekarerne ved de statsanerkendte Centralbiblioteker har under Biblioteksmødet i Odense den 26. September dannet en Sammenslutning i Tilknytning til »Danmarks Biblioteksforening«. Vi tillader os at anmode Komitéen om, at Spørgsmaal om nye Bestemmelser vedrørende Centralbibliotekerne eller deres Personale maa meddeles os inden deres Afgørelse, saaledes at vi kan faa Lejlighed til at udtale os om dem. Saadanne Meddelelser kan sendes til Undertegnede, der fungerer som Sammenslutningens Formand.

Vejle, den ... H. Hvenegaard Lassen.«

Hvenegaard meddeler den 3.12.19, at skrivelsen er afsendt.

Centralbibliotekarernes Sammenslutning

Sent i sammenslutningens eksistens provokeres Hvenegaard af *Bernt Favrholt* i Hjørring til at forklare meningen med den, og han skriver derefter den 20.12.23:

»Vor Sammenslutning kan næppe kaldes en Forening – der er jo hverken Love, Bestyrelse eller Kontingent. Det ville vel ogsaa være lidt komisk, hvis vi 14 [?, PD] Mennesker gik hen og lavede en

Forening. Vores »Indflydelse« er ikke stor, men har næppe været større i Fortiden! Vores Forening er naturligvis »Danmarks Biblioteksforening«, den Indflydelse vi vil have, maa vi gøre gældende der og gennem den Centralbibliotekar, der sidder i Biblioteksraadet. Jeg personlig duer ikke til at »gøre Indflydelse gældende« – det interesserer mig ikke, og jeg har ikke i Sinde at gøre det. Sammenlutningens Formaal kan vel nærmest kaldes »selskabelig-faglig«. Det var simpelthen at give Centralbibliotekarerne Interesse for at deltage i D.B.s Aarsmøder og mødes der for at drøfte fælles Interesser. Et beskedent, men maaske dog for den kollegiale Samfølelse ikke helt uvigtigt Maal.«

Danmarks Biblioteksforening

Efter at have oplevet en fiasko med et møde for centralbibliotekarerne under Danmarks Biblioteksforenings årsmøde i Vejen den 13.-14. juni 1920 foreslår Hvenegaard oprettelse af sektionsmøder under årsmøderne. Han skriver den 19.9.20:

»Jeg vil derfor bede de to Centralbibliotekarere i Danmarks Biblioteksforenings Bestyrelse, Banke og Holst, arbejde for, at en saadan Ordning kunde indføres ved de følgende Aarsmøder. Forudsætningerne for, at det kan forløbe tilfredsstillende er især 2:

1) at Bestyrelsen finder en interesseret Leder for hver af de Sektioner, der kan være Tale om, som vil paatage sig at forberede Mødet, vælge Diskussionsemner og Indledere, dirigere og ordne det hele inden for hver Sektion. Som Sektioner tænker jeg mig, foruden altsaa *Centralbibliotekarere: Personale ved videnskabelige Biblioteker* (Leder maaske Grundtvig), *Assistentere ved Folkebiblioteker* (i København og Købstæderne – de trænger til at lære hinanden at kende!),⁴ *Købstadbiblioteker* (Bestyrelsesmedlemmer og Ikke-Fagbibliotekarere), *Landsbybiblioteker* – maaske: *Stationsbybiblioteker*, *Skolebiblioteker*. I Fremtiden: *Børnebibliotekarere* o.l.

2) at alle, der ønsker at deltage i Aarsmødet, i Forvejen skal melde sig til Mødeudvalget, saa dette kan skønne over, hvilke Sektioner der vil være Anledning til at danne. Maaske skulde man ogsaa meddele, i hvilken Sektion man ønsker at deltage.«

Banke og *Holst* går begge ind for forslaget, som får til følge, at der ved årsmødet i 1922 i Næstved afholdes fraktionsmøder hele formiddagen på den første mødedag den 10. juni – i øvrigt ikke til alles tilfredshed. Der er tale om følgende grupper: Centralbibliotekarerne, Købstadbibliotekarerne, Landsby- og Børnebibliotekarerne, Underbibliotekarerne og Assistenterne og endelig De større Bibliotekers Bestyrelsesmedlemmer.

Danmarks Biblioteksforening var imidlertid en ung forening, stiftet i 1919 ved en sammensmeltning af *Danmarks Folkebogsamlinger* og *Dansk Biblioteksforening*, som repræsenterede hver sin fløj inden for biblioteksbevægelsen – førstnævnte af liberalt-konservativt tilsnit, mens sidstnævnte var samlingspunktet for de radikalt og professionelt indstillede. Tidligt viste sig dertil nye skillelinjer som følge af oprettelsen i 1923 af såvel *Biblioteksfunktionærernes Sammenslutning* som *De større Bibliotekers Sammenslutning*, og debatterne giver også genlyd i vandrebogen. Hvenegaard opfordrer til modstand mod et forslag fra de store bibliotekers side om ændring af Danmarks Biblioteksforenings vedtægter, således at bestyrelsen kommer til at bestå af 3 medlemmer valgt af små biblioteker, 3 valgt af store biblioteker og 3 valgt af personlige medlemmer. Han skriver den 20.12.22 med en argumentation, der er ganske fremmed i forhold til vore dages stærke fremhævelse af politikernes indflydelse i forhold til embedsmændene:

»En saadan Sammensætning forekommer mig en utilbørlig Tilsidesættelse af Bibliotekarstanden, hvis nuværende Mindretal over for Biblioteksrepræsentanterne (4-5) yderligere formindskes. ... De store Bibliotekers Bestyrelses Krav paa 3 Repræsentanter synes mig heller ikke vel begrundet. De store Bibliotekers Synsmaader er i Forvejen som Regel repræsenteret af Bibliotekarerne. Medens for de smaa Bibliotekers Vedkommende den samme Mand som Regel repræsenterer baade Bestyrelse og Bibliotekar, er de store ofte bedst repræsenteret af Bibliotekaren. Sammenlignet med den Stilling, Bibliotekarstanden indtager i andre Landes Biblioteksforeninger, er det ganske abnormt, at vi her kun skulle beklæde 3 af Bestyrelsens 9

Pladser. Det burde snarere være omvendt! Hvad mener de Herrer om dette?»

Hertil siger *Carl Thomsen* i sit indlæg den 23.4.23 bl.a.:

»... Det forekommer mig, at så længe Danmarks Biblioteksforening opretholder »Bogens Verden« og lader Årsmøder afholde, så har denne Forening sin Berettigelse som Fællesorgan. Man har ment, at Formanden f. Eks. ikke har været aktiv nok i Anledning af Nedsættelsen, og det er vistnok rigtigt, men den Slags behøver da ikke medføre en Omlægning af *Foreningen*. Der er jo da den Mulighed, at man kunde få en anden Formand.«

Forslaget om vedtægtsændringer skulle behandles på Danmarks Biblioteksforenings årsmøde i 1923, men det blev på grund af tidnød henvist til et udvalg med repræsentanter for bestyrelserne for Danmarks Biblioteksforening, Biblioteksfunktionærernes Sammenslutning og De større Bibliotekers Sammenslutning.

Centralbibliotekernes virksomhed

Hvenegaard beder den 4.10.19 om at få en oversigt over virksomheden i 1918/19 i de da eksisterende 7 centralbiblioteker, og de svarer alle, undtagen Lemvig. Skematisk opstillet ser tallene sådan ud:

	<i>Bog- bestand</i>	<i>Lånere</i>	<i>Udlån</i>	<i>Fag- procent</i>	<i>Læsesals- besøg</i>
Holbæk	8.500	1.109	43.347	30	12.829
Nyk. F.	4.800	1.193	37.968	37	—
Esbjerg	9.109	1.618	81.826	7	28.761
Vejle	12.460	2.457	72.850	31	24.874
Silkeborg	6.335	2.445	42.241	19	14.576
Viborg	6.000	1.116	20.897	—	—

Oplysningerne om fagprocenten (antallet af udlånte fagbøger i procent af antal udlån i det hele) forårsager en diskussion om det nyttige i at kræve, at lånerne skal låne faglitteratur sammen med skøn-

litteraturen. Denne bestemmelse findes ikke i Esbjerg. Hvenegaard forsvarer begrænsningen i udlånet af skønlitteratur med, (1) at dermed beskyttes biblioteket mod fristelsen til at lade skønlitteraturen dominere samlingerne, og (2) at en og anden låner derved kunne få øjnene op for faglitteraturens værdier. *P. Lycke* oplyser, at i Holbæk må der lånes indtil 4 bøger ad gangen, deraf mindst 2 fagbøger.

Som en umiddelbart slående belysning af forskellen på dengang og nu skal anføres nogle virksomhedstal fra 1986⁵ for de pågældende biblioteker, idet det bemærkes, at materialebestand og udlån omfatter både bøger, musik og andet:

	<i>Materialebestand</i>	<i>Udlån</i>
Holbæk	468.877	733.805
Nykøbing F.	319.548	784.464
Esbjerg	745.011	1.859.252
Vejle	473.807	1.066.542
Silkeborg	392.864	1.113.178
Viborg	447.055	967.737

Holbæk og Silkeborg ophørte som centralbiblioteker i 1972. Mellem de to sæt tal ligger en, isoleret set, forbløffende udvikling af folkebiblioteket fra at være en foreteelse med et let præg af social, velmenende foranstaltning til at være det moderne velstands- og uddannelsessamfunds mest benyttede kulturinstitution.

Økonomi

Man kæmpede for at holde næsen oven vande. Således skriver *J. P. Andersen* (»kateketen«) i Lemvig den 31.1.21:

»Lemvig Byraad har sat sit Tilskud op fra 3 til 4.000 kr. for 1921-22, lig med omtrent 1 Kr. pr. Indbygger. Sogneraadsforeningen holdt for 8 Dage siden Møde her i Byen, og 3 af vor Bestyrelses Medlemmer havde faaet Lov til at give Møde ved den Lejlighed.

Der blev her Anledning til at slaa et Slag for vor Sag. Men det er vist tvivlsomt, om det virker særlig meget, idet flere Sogneraadsformænd kom med Udtalelser om, at de, der vilde læse, ogsaa havde Raad til at betale – eventuelt større Kontingent (det er i Øjeblikket 2

Kr.). Det er en gammel Traver, som vi ofte har prøvet at »mane ned«, men den gaar stadig igen ...»

Et andet vidnesbyrd om de små, selvejende centralbibliotekers økonomiske kvaler ser vi i en meddelelse fra *Knud Hansen*, Nykøbing F., den 18.3.21:

»Af et Budget paa ca. 38.000 Kr. for 1921/22 kan vi kun afse ca. 3.000 Kr. til Bogkøb og Indbinding og gaar saa endda ud af Aaret med Regningsgæld paa 4.000 Kr. Was ist dabei zu tun?

Det ser saadan ud:

Ud!		Ind!	
Lokale.	10.000	Kommunen	10.000
Lys, Varme, Ren-		Classen	2.500
gøring	5.000	Amtet	1.000
Løn	11.000	Andre	2.000
Katalogtrykning	5.000	Staten	23.000
Eventuelt	1.000		
Afdrag paa Regn.-			
gæld (7.000).....	3.000		
	35.000		38.000

Til Bøger: 3.000 Kr. Gæld: 4.000 Kr.«

Knud Hansen havde i sin ungdom studeret germansk filologi og glemte ikke sin interesse for det tyske, desværre heller ikke da nazisterne kom til. Hans spørgsmål kunne man måske have besvaret med at foreslå ham at spare på den relativt store trykkeudgift, men det tilkommer vel ikke denne sene eftertid. Man bemærke i øvrigt, hvorledes statens interesse i bibliotekssagens fremme på det tidspunkt afspejler sig i budgettets indtægtsside.

Afmagten over for økonomien var ikke det eneste, der kunne trykke en centralbibliotekar i 1921. Hør bare, hvad P. Lycke i Holbæk kan berette den 8.4.21:

»Det gaar hos os som i Vejle og Esbjerg: Tilstrømningen har i Vinter været enorm, og Arbejdet næsten uoverkommeligt. Det værste er,

som Hr. C. Thomsen rigtig bemærker, at Bøgerne ikke er de mindst medtagne. –

Men mon man andetsteds har lidt under *Bolignødens* Følger i samme Grad som vi? Vi bor paa 1ste Sal i en gammel Klosterbygning, hvis Stueetage indtil for 2 Aar siden var optaget af Byens Musæum. Da dette flyttede, havde vi Løfte om dets Lejlighed til en haardt tiltrængt Udvidelse, bl.a. skulde der indrettes en Børnelæsestue. Men det var en kort Glæde! Just som vi skulde til at indrette de nye Lokaler, fyldte Kommunen dem – sikkert tvungen af Nødvendigheden – med husvilde Familier af den Slags, som ingen andre vilde have, udmærkede ved manglende Renlighed og sjelden Børnerigdom. Vi har som Følge deraf en Opgang, hvis Tilstand neppe nogen Institution af lignende Art kan opvise Magen til. Vor Læsestue ombølges af evig Skraalen og Tumult samt af stegte Silde og endnu værre Dufte. Dette intime Samliv med Proletariatet kan have haft Betydning for Bibliothekarens Fremgang i Kendskab til alt menneskeligt, men for Bibliotheket har det ganske afgjort været en Ulempe. Da derfor stadig ingen Bedring syntes i Udsigt, indgav jeg i Vinter til Boligudvalget en Skrivelse, hvis Hovedpassus lød som følger: 'Denne Klage er ikke et Hastværkspaafund, fremkaldt af en øjeblikkelig Situation. Den har været tilbageholdt i 2 Aar i Haab om en Bedring af Tilstanden, men da den tvertimod har forværret sig, maa det engang siges med klare Ord: Denne Tilstand er baade Bibliotheket og Byen uværdig, den er uudholdelig, og den maa have Ende'. Jeg konkluderede i Kravet om Fjernelse af de Husvilde til førstkommende Flyttedag. Man svarede mig omtrent saaledes: 'Vi forstaar Tilstandens Utaalelighed, vi beklager den oprigtigt, men vi er ude af Stand til at afhjælpe den, da vi ingen Lejligheder har at anvise de paagældende Familier'. Voila! Stemningsbillede fra Holbæk.«

Lyckes velskrevne klagesang afføder en kort kommentar fra Hvenegaard: »Dette er gribende!« Vi, der betragter sagen to menneskealdre senere, bemærker os Lyckes hårde dom over de husvilde familier med de to fejl: Manglende renlighed og mange børn. Hans i øvrigt berettigede klage over forholdene blev ikke meget senere

imødekommet, idet Holbæk Amts Folkebogsamling allerede i 1922 fik stueetagen overdraget, og hele biblioteksindretningen blev væsentligt forbedret.

Bibliotekernes permanent betrængte økonomiske situation giver i øvrigt anledning til nogle initiativer i retning af det, vi i dag kalder privatisering. Carl Thomsen opretter i Esbjerg, hvad han kalder en »Forening« til indkøb af fremmed skønlitteratur på originalsprogene. Den har i 1921 i alt 24 medlemmer, som betaler 192 kr. årligt, hvorefter der indkøbes litteratur for det dobbelte beløb i samråd med tre af medlemmerne.

Henri Hansen i Viborg har en aftale med Haandværker- og Borgerforeningen, som betaler 100 kr. årligt mod, at der købes teknisk litteratur for det dobbelte beløb. Han har en tilsvarende aftale med Alliance Française, der yder 200 kr., mens Lægeforeningen giver 150 kr. til tidsskrifter.

Knud Hansen, Nykøbing F., har sådanne aftaler med Haandværkerkernes Mesterforening vedrørende håndværkerlitteratur og med Engelsk Klub vedrørende engelsk litteratur.

Knud Hansen tager imidlertid et skridt yderligere, som gør hans kolleger betænkelige. Han opretter Foreningen til Indkøb af Skønlitteratur, med en vedtægt, hvis §5 lyder: »Medlemmerne har fortrinsvis Ret til Laan af de for Foreningens Midler indkøbte Bøger, der indbindes for Centralbibliotekets Regning og straks bliver dettes Ejendom ...« I §7 hedder det: »Medlemmerne vælger en Bestyrelse, der i Forening med Centralbibliotekaren bestemmer, hvilke Bøger der skal købes, og hvor mange.« Foreningen har i 1922 i alt 125 medlemmer, som hver betaler 12 kr.

Der udtrykkes betænkeligheder, bl.a. fra *Hvenegaard*, og *Peder Nielsen* i Silkeborg slutter et indlæg således: »Ved et kommunalt Bibliotek er det selvfølgelig umuligt at oprette den Slags Læsekredse, heldigvis!« *Knud Hansen* forsvarer sig – lidt ilde berørt? – med et indlæg den 24.10.22:

»... Vi fik med Indkøbsforeningen et boginteresseret Publikum, som vi ellers ikke vilde have faaet, og som vi er meget glade for ... I Skønlitteraturen var den mest populære *Gunnarsson* (45), saa Und-

set (37) og Lagerlöf (27). Dette, synes jeg, viser, at Fænomenet er biblioteksmæssigt forsvarligt. Formelt er det jo anerkendt (d.v.s. taalt) af Tilsynet.«

Personale

De nye centralbiblioteker begyndte, som allerede afmalet i det foregående, under meget små forhold. Roskilde bibliotek blev anerkendt som centralbibliotek pr. 1. oktober 1923, men allerede den 12.8.22 optræder *Haralda Poulsen* i vandrebogen og oplyser om personalet i det vordende centralbibliotek:

»Personalet i Roskilde bestaar af

Bibliotekar. 3.600 kr. aarligt.

1 ung pige, der har været udlaansmedhjælper

et par aar, men kun har gaaet i folkeskolen. 960 kr. aarligt.

1 elev (student) 300 kr. aarligt.

Fra 1. september vistnok 1 elev til (ogsaa student) paa samme løn.

Desuden en ældre dame, der har nogle timers læsesalsvagt om aftenen og lidt vikararbejde.«

Niels Grønkjær i Thisted fortæller den 13.3.23:

»Vi har faaet en ny Elev her, som jeg venter mig en hel Del af. Men det kan ogsaa gøres nødig, da jeg nu skal af med Frk. Jensen,⁶ som har bestyret det daglige Arbejde her under mit Ophold i København paa Biblioteksskolen. Frk. Jensen er jeg særdeles glad for, men af Hensyn til de Nedskæringer, der sikkert kommer, mener Bestyrelsen ikke, vi har Raad til at beholde hende. Saa maa jeg klare mig med Eleven og mine Realister i Sommer, saa faar vi jo se igen.«

Og lidt senere, den 8.6.23 fortsætter Grønkjær således:

»... Men derfor ser det ogsaa ud til, at vi kun lige kan faa det daglige Arbejde fra Haanden – med et Hovedkort, til en Hyldeliste. Det ser ikke ud til, at vi kan faa noget gjort ved vor Emnekatalogisering, som jeg saa inderlig havde haabet.

Jeg har søgt og faaet min afsked (31.7.23) som Lærer, saa nu er jeg altsaa fuldblods Bibliotekar.«

Henri Hansen, Viborg, klager sin nød i februar 1920:

»Kunde der ikke nu, da Komitéen skal til at udarbejde nye bestemmelser, blive indføjet en paragraf om bibliotekarhjælp? Måske under den form, at et vist antal udlån *skal* fordre en assistent, og samtidig fastsættes en minimalløn for assistenter, tilstrækkelig stor til at fastholde hjælperen. Trods gentagne henvendelser til min bestyrelse har jeg endnu ikke opnået at få en assistent – à 50 kr. pr. måneden.«

Når Henri Hansen taler om »bibliotekarhjælp«, mener han hjælp for bibliotekaren, og som det fremgår af lønoplysningen, på et meget elementært niveau. Peder Nielsen i Silkeborg er mere fordringsfuld og ønsker personalet afpasset til ambitionsniveauet, idet han den 23.2.20 skriver:

»Det er godt nok, at der skal reklameres med, at Bibliotekerne kan besvare alle Spørgsmaal, men saa maa der ogsaa stilles Personale til Raadighed. Bibliotekaren kan jo ikke være der fra tidlig Morgen til sen Aften.

Jeg synes ikke, det var for meget, at der ved Centralbibliotekerne, der bliver jo kun 18, skulde være en uddannet Assistent, med en ordentlig Løn. Komitéen kan da heller ikke forlange, at Bibliotekaren skal kunne være baade paa Læsesalen og i Udlaanet paa een Gang og tillige passe de løbende Forretninger. Derfor vilde det være rart at faa visse bestemte Regler!

Er det i det hele taget tilladeligt af en Biblioteksbestyrelse at nægte Bibliotekaren Medhjælp? (Ved Centralbibliotekerne).«

Carl Thomsen i Esbjerg tager, sin natur tro, konstruktivt på sagen om assistenternes uddannelse i sit første bidrag til vandrebogen i november 1920:

»Undertegnede er ansat her som vikarierende Underbibliotekar fra 1. Okt. d. A. til 1. Marts 1921 med en Løn af 400 Kr. om Måned. Vi har to Assisterter, som lønnes usselt: 1.750 Kr., og en Elev med 1.000 Kr. Desuden en ulønnet Elev. Den *effektive* Arbejdstid for Assisterterne er ganske vist kun 5-5½ Time dagligt, men de vil gerne have længere Arbejdstid, når Lønningerne bliver menneskelige. Det må bemærkes, at Assisterterne kun har den Uddannelse, de har fået her i Biblioteket. Vi holder – så godt vi kan – Kursus hver Onsdag fra 9-12 og fra 2-4 (Bogvalg, Katalogisering, Håndbogs-kundskab, Litteraturhistorie).«

Og Åge Petersson, Ålborg, slår i bolledejen med en udtalelse den 14.1.22:

»Her arbejder jeg på at få uddannet hjælp fra 1. april. Om jeg får det, er vel tvivlsomt, skønt det ikke vil koste kommunen ret meget mere. Bibliotekerne skal *ikke* være forsørgelsesanstalter for folk, der ikke duer i det fag, de er oplært i. Bibliotekerne skal *ikke* fyldes med medhjælpere, der har det som et pænt tidsfordriv, der tilmed giver lidt lommepenge. Bibliotekerne skal tage de folk, som tager biblioteksarbejdet som *livsopgave* og vier det et *studium*. Lad os ikke gå på akkord! Det bedste er det billigste!«

Bibliotekarelevuddannelsen indgår naturligvis også i centralbibliotekarernes drøftelser i vandrebogen, ligesom andre sider af arbejdskraftproblemet. Som en lille krølle på afsnittet om personale skal her citeres Knud Hansens betragtninger over arbejdsnormen for en bydreng, hvorom han den 6.5.23 skriver:

»En nogenlunde vaagen og trænet Bydreng kan naa at sætte 3-400 Bøger paa Plads, bringe 20-30 Bøger ud til Bestillerne, Pakker paa Posten, Kasser paa Banen og klistre en Del – paa 3 Timer. Hvis man roser ham lidt eller giver lidt mere i Løn, kan han naa endnu mere. Hvorfor saa være saa betænkelig ved at reservere, Hr. Thomsen? Selvfølgelig maa slig Bydreng være forsynet med Cykle og hurtigt-løbende Trækvogn paa Kuglelejer og Luftringe.»

Lønforhold

Dette emne optager naturligvis stor plads i vandrebogen. Jørgen Banke skriver i oktober 1919:

»Nedenstaaende er et Udkast til et Forslag, jeg agter at stille i Bibliotekskommissionen, saa hvis Dhrr har Indvendinger, bedes De hurtigt lade mig dem vide.

Centralbibliotekets Personale vil efterhaanden komme til at spille en stor Rolle baade for vort Aandsliv og Næringsliv, hvorfor det bør lønnes saaledes, at det trygt kan passe sit Arbejde. Jeg har tænkt mig følgende Skala:

Bibliotekar: 4.800 Kr. 3-aarige Stigninger med 600 Kr. til 6.600 Kr. + det sædvanlige Dyrtidstillæg paa alle Satser.

Underbibliotekar: 3.100 Kr. 3-aarige Stigninger med 360 Kr. til 4.920 Kr. + Dyrtidstillæg p. a. S.

Assistent: 2.200 Kr. 3-aarige Stigninger med 300 Kr. til 3.420 Kr. + Dyrtidstillæg p. a. S.

Elev: 1.200 Kr. aarligt + gratis Undervisning.

Grundlønnen udredes af Biblioteket, Stigninger og Dyrtidstillæg af Staten. Bibliotekarere og Underbibliotekarere har Pensionsret. Staten udreder Pensionen efter de gængse Regler for Statstjenestemænd.

De vil se, at Skalaen er den samme som Statsbibliotekets ...«

Den omtalte bibliotekskommission er det lovforberedende udvalg, som Undervisningsministeriet nedsatte den 31. oktober 1919. Det havde 14 medlemmer, og Jørgen Banke sad som den ene af Danmarks Biblioteksforenings fire repræsentanter. Allerede i januar 1920 forelå et lovforslag, som vedtoges af Rigsdagen efter en relativt kort behandling, og som trådte i kraft den 1. april 1920.

Jørgen Banke måtte imidlertid allerede den 9. december 1919 meddele i vandrebogen, at biblioteksloven ikke ville blive ledsaget af en lønningslov, hvilket gav centralbibliotekaren i Lemvig, J. P. Andersen, anledning til at skrive: »De svandt altsaa, de skønne Drømme. Det undrer mig da heller ikke, at Hr. Banke, der er Optimist, har

haabet, at det utrolige skulle ske« – en udtalelse, som Banke blev lidt stødt over.

– Det nærmeste, bibliotekarerne i folkebibliotekerne nogen sinde kom til en lønningslov, var en fodnote i Undervisningsministeriets »Økonomiske vejledninger« fra 1951 og 1953, hvor en vis orden i bibliotekarlønningerne blev anvist – til stor støtte for fagforeningens forhandlingsarbejde. Den seneste chance havde man i forbindelse med biblioteksloven af 1964, men bibliotekarerne gav afkald på forsøget under hensyn til de åbenbare udviklingsmuligheder i bibliotekerne, som 64-loven rummede. –

Hvenegaard meddeler den 15.6.20, at der er afsendt følgende skrivelse til Bibliotekstilsynet:

»Centralbibliotekarernes Sammenslutning tillader sig herved at henstille til Tilsynet, at det Krav om Minimumslønninger for Centralbibliotekarerne, som forhaabentlig nu snart kan ventes fra Statens Side, sætter Minimumslønnen for Centralbibliotekarerne lig med Lønnen for Overlærere ved Folkeskolen efter højeste Skala, samt at der indrettes en Pensionsfond for de Centralbiblioteker, der ikke er kommunale. For de økonomisk daarligst stillede Centralbibliotekers Vedkommende mener vi dog, at der bør fastsættes en Overgangstid, før Bestemmelserne skal træde i Kraft.«

Når staten interesserede sig for centralbibliotekarernes lønninger, havde det bl.a. sammenhæng med, at der efter 1920-loven blev ydet statstilskud med op til 50 % af bibliotekarlønnen – et forhold, Jørgen Banke med rette peger på som et opmuntrende element i lønsituationen. Henri Hansen ser imidlertid ikke noget lys forude, hvis ikke de nye bestemmelser snart gennemføres – og med tilbagevirkende kraft til 1. april; han vil snart være død af sult (3.11.20). Henri Hansen overlevede dog, og lillejuleaften året efter skriver Vald. Holst i Næstved, centralbibliotekarernes repræsentant i Biblioteksrådet, trøstende følgende:

»Efter bedste Evne vil jeg forsøge at trøste Henri Hansen, og bliver De ikke mere glad, naar jeg fortæller Dem, at der i Retsreglerne er

opført: 'Bibliotekarens Løn skal godkendes af Ministeren. Godkendelse kan forventes af Forslag, i hvilke Lønnen ikke er under 5.600 Kr. og ikke over 9.000 Kr. (alle Tillæg indbefattet i begge Beløb). Indtil videre fastsættes Maksimums- og Minimumsgrænsen for eet Finansaar ad Gangen.' (Foranstaaende Lønsatser gælder for Finansaaret 1921-22).

Som tidligere meddelt forsøgte jeg i sin Tid at faa Henrik Jensens »Overlærergage« taget som Norm, men den gik ikke – vi vilde paa den Maade faa mere end Bibliotekarerne ved Statsbibliotekerne, og det vilde Ministeren ikke gaa med til. ... Men som De ser, Henri Hansen, har Viborg behandlet Dem meget karrigt; jeg foreslaar, at De præsenterer Deres Bestyrelse for Lønningerne ved de andre Centralbiblioteker ...«

Det viser sig senere, at Lønningsrådet ikke vil godkende Biblioteksrådets indstilling som ovenfor anført, men fastsætter en minimumsløn på 4.800 kr. Centralbibliotekarerne fortsætter med at udveksle oplysninger og synspunkter i sagen, og det medfører naturligt, at tanken om en egentlig fagforening dukker op. Hvenegaard går imod ideen på nuværende tidspunkt, men Åge Petersson, Ålborg, skriver et fyndigt indlæg den 14.1.22:

»Skal en bibliotekar kunne gøre fyldest, må hans økonomiske stilling sikres. Hans arbejde er i sig selv så omfattende, og de krav, han i hvert fald *selv* må stille til sin videre udvikling inden for faget, står betydeligt over, hvad en gennemsnitsfunktionær (lærer o.l.) skal præstere. Hans arbejdstid er som regel mere ubekvem, og hans ferie kortere end lærerens (også den højere skoles). Han må have råd til at gå nogenlunde anstændigt klædt og i det hele have råd til en levestandard, der svarer til hans stilling og uddannelse, så han ikke føler sig som en »lus«! Det *gør* han med de nuværende lønninger, som er lusede. Vi skal lave en økonomisk sammenslutning af *samt-lige* faguddannede biblioteksfunktionærer. Vi skal diktere vore krav om bedre sociale vilkår og bruge *blokade* af stillinger, som lønnes *under* en af os i samråd med bibliotekstilsynet udarbejdet lønskala. Vi skal lære, at vi er en *stand*, og at vi er en stand, der *kan* og *vil* gøre

en indsats i kulturlivet, i højnelse og frigørelse af menneskeånden; og vi skal lære andre, at bibliotekssagen er lige så vigtig som skolesagen, at biblioteket beforder selvstudiet, der skaber selvstændig tænkning. Jeg tror, at alle vi bibliotekarer ved centralbibliotekerne føler denne vor opgaves storhed og stræber efter at udvikle os selv til arbejdet i denne sags tjeneste. Og gør vi det, har vi retfærdigt *krav* på en rimelig, god aflønning – gennemført med det gode eller det onde. Men det kræver unægtelig solidaritet, standsfølelse.»

Dette patetiske udsagn følger Åge Petersson senere op med det direkte spørgsmål: Hvem vil være med til at oprette en fagforening? Han får positive svar fra Henri Hansen, *E. Bremerstent*, Bernt Favreholdt, Knud Hansen og Carl Thomsen, mens Hvenegaard, *Henrik Jensen* og Peder Nielsen finder, at tidspunktet endnu ikke er inde. Åge Petersson erklærer derefter den 1.6.22:

»For mig som socialdemokrat er faglig sammenslutning en lige så naturlig som nødvendig foreteelse, hvis opgave udelukkende er af defensiv art. Men forsvar kræver naturligvis bevæbning – her blokade! Men faglig sammenslutning forudsætter ikke alene samling af alle fagets udøvere, men også kollegialt sammenhold – jo færre, jo fastere. Det er navnlig det kollegiale sammenholds tilstedeværelse, der må konstateres, inden vi lægger ud. Som jeg udtalte den 14.1. d.å. bør *alle*, der har biblioteksarbejde til *livserhverv*, organiseres; og forbundets opgave bliver at varetage og fremme vore faglige, økonomiske og kollegiale interesser. Jeg har udarbejdet et lovforslag og arbejdsprogram, som vi muligvis kan drøfte på mødet i København, hvis det har interesse.«

Hvenegaard skriver den 28.6.22: »Peterssons Lovforslag cirkulerer nu, saa Udtalelser bedst kan knyttes dertil.«

– Som en efterskrift kan det oplyses, at Biblioteksfunktionærernes Sammenslutning afholdt konstituerende generalforsamling i Silkeborg den 15. juni 1923. Ifølge *Bogens Verden* (1923 s.197) aflagde Vald. Holst, Næstved, beretning (om det forberedende arbejde) og fremhævede derunder, »at Funktionærerne i flere Tilfælde havde

savnet Lejlighed til at gøre deres Mening gældende. Han fraraadede at give Sammenslutningen Karakter af en Fagforening og betonedes, at det foreliggende Forslag til Love havde faaet saa bredt et Grundlag, at alle kunde være med«. Grundlaget er åbenbart blevet for bredt for Åge Petersson, for han figurerer ikke i referatet og heller ikke i bestyrelsen, som kom til at bestå af Vald. Holst (formand), E. Bremerstent og biblioteksassistent, frk. A. Baumann, Frederiksberg. Hvenegaard og børnebibliotekaren i Vejle, Tove Hørding, blev valgt til revisorer. – Først i 1934 optoges en egentlig fagforeningsvirksomhed, og navnet ændredes til *Bibliotekarsammenslutningen for folkebibliotekerne*.

Pensionssagen

Sammenhængende med lønproblemet drøfter centralbibliotekarerne også pensionsmuligheden. Hvenegaard stiller den 5.10.22 spørgsmålet: »Hvordan forløber Pensionsudvalgets Arbejde, Hr. Favrholdt?« Spørgsmålet har sin baggrund deri, at pensionsproblemet var blevet drøftet på centralbibliotekarernes gruppemøde i forbindelse med Danmarks Biblioteksforening årsmøde i Næstved den 10. juni 1922. Her blev det overdraget Favrholdt at undersøge forholdene ved de forskellige biblioteker. – Favrholdt svarer efterfølgende:

»Pensionsudvalgets Arbejde forløber slet ikke, Hr. Hvenegaard Lassen. Udvalget holdt et Møde i Næstved, men naaede ikke saa vidt at faa valgt nogen Formand. – Derimod blev det bestemt, at Hr. Redaktør Rasmus P. Nielsen⁷ efter Sommerferien skulde gøre et Udkast til et Spørgeskema til Udsendelse til Bibliotekerne om Personale- og Pensionsforholdene, og naar det efter at være godkendt af Frk. Mortensen⁸ og mig var udsendt og kommet besvaret tilbage, skulde Udvalget holde Møde og drøfte Situationen. Der er imidlertid ingenting sket og vil sandsynligvis heller ingenting ske ...«

Og Favrholdt forklarer, at man næppe skal vente sig noget af Rasmus P. Nielsen, og han har selv ikke tid, og endelig »har jeg faaet det Indtryk, at Pensionsspørgsmaalet i Virkeligheden slet ikke inter-

esserer nogen«. Så let får han imidlertid ikke lov til at slippe for det hverv, han har påtaget sig. Hvenegaard fastholder ham på opgaven, og flere indlæg bekræfter, at pensionssagen har stor interesse. E. Bremerstent i Rønne giver i januar 1923 udvalget en opskrift på, hvad det burde foretage sig, og anslår dermed nogle takter, der peger frem mod hans senere, mangeårige position som formand og lønforhandler for bibliotekarerne (1937-49):

»... Jeg havde ventet, at Udvalget havde skaffet sig Oplysning om, paa hvilke Maader, der over Hovedet kan pensioneres, og hvilke der fortrinsvis er brugt i forskellige private og offentlige Institutioner ... Endvidere, om der var nogen Mulighed for en ensartet Pension og eventuelt en fælles Pensionskasse. Endelig om der var nogen Mulighed for, at Pensionsudgiften kunde regnes for en Del af Lønnen og derved blive tilskudsberettiget. Der er Spørgsmaal nok, og den, der skal vente Indflydelse, maa først skaffe sig et godt Materiale paa Haanden og paa Grundlag deraf stille et Forslag. Dertil, forekommer det mig, blev Udvalget valgt og især Hr. Favrholt, da der sikkert ikke kan ventes meget af Redaktøren eller Frk. Mortensen« (sic!).

Det endte dog med, at Favrholt langt om længe blev taget af krogen, idet pensionssagen overdroges til Biblioteksfunktionærernes Sammenslutning, som jo blev oprettet i 1923. – Problemet var i de selvejende biblioteker stort og sent løst – endnu i 60ernes begyndelse førte undertegnede adskillige forhandlinger for Bibliotekarforeningen i biblioteker i provinsen.

Bogvalg

Med udgangspunkt i offentlig kritik af boglisten *Hundrede Bøger fra 1920* opstår en drøftelse af bogvalgsprincipper, som bevæger sig omkring den klassiske modsætning mellem den ideelle fordring og den pragmatiske indstilling, personificeret i henholdsvis Henri Hansen og Hvenegaard. Henri Hansen skriver den 20.10.21:

»Som grundlag for udarbejdelsen af listerne i Bogens Verden fremsættes følgende punkter, der vistnok kan forøges – og kritiseres:

1. Der fastsættes ikke noget bestemt tal for listens størrelse. Antallet svinger efter bogavlens størrelse i sidste kvartal.
2. Af skønlitteratur optages kun first class.
3. Nye oplag og udgaver optages altid, når der er gået mindst et år siden sidste oplags fremkomst.
4. Prisens størrelse har ingen indflydelse på optagelsen.«

Hvenegaard svarer den 26.10.21:

»Jeg tiltræder 1) og 4) (sidstnævnte dog uden egentlig at være overbevist i Hjærtet!), samt 3) med den Modifikation, at 1 Aar rettes til 5 Aar. 2) er jeg en Modstander af.«

Carl Thomsen derimod skriver den 4.12.21 vedrørende Henri Hansens punkt 2:

»I Princippet er jeg enig med H. H. Men derfor behøver vor Opfattelse af, hvad der er første Klasse ikke at være den samme. Er f. Eks. en første Klasses Forfatters Bog altid en første Klasses Bog? Nej. Er en godt skrevet Bog altid at foretrække for en »god« men lidet kunstnerisk Bog? Jeg tilstår, at når jeg må rette mig efter Anmeldelser, foretrækker jeg Højskolebladets frem for Politikens og Tilskuerens, selv om mit eget Standpunkt er nærmere det københavnske. Men jeg tror på den anden Side, at vi ikke behøver at skrabe Bunden. Saa vidt jeg har forstået, ønsker Staten, at Centralbibliotekerne skal købe det værste Ragelse for at spare Sognebibliotekerne for den Byrde. Følgelig har vi Lov til at udskyde den Slags af vore Forslagslister.«

Åge Petersson bemærker den 14.1.22:

»Forresten finder jeg det rimeligt, at de mindre biblioteker med de mindre midler forhindres i at købe for megen »let« lektur. Inden

for visse grænser bør den kunne fås fra centralbiblioteket. ... Ragelse skal et bibliotek aldrig købe!»

Hvenegaard slutter denne diskussion den 3.2.22 med bl.a. at skrive:

»Aarslisterne er beregnede for de smaa Biblioteker. De kan aldrig blive en Norm for større Bibliotekers Indkøb, selv om de maaske nu og da kan gøre et større Bibliotek opmærksom paa en eller anden Bog, det tilfældigt har overset. Jeg synes derfor *ikke*, Listen skal indeholde Værker, som det vilde være Vanvid at sætte i et lille Bibliotek (f. Eks. »Den nyere Filosofis Historie«), selv om de aldrig saa meget er Standardværker. Jeg synes i det hele *ikke* Listen skal være en Fortegnelse over, hvad der er kommen af særlig Værdi, men over, hvad der af det udkomne har praktisk Værdi i et lille Bibliotek.«

Henri Hansen optager en drøftelse af centralbibliotekernes egne indkøb med nogle bramfri bemærkninger den 19.10.21:

»Hvad angår det pag. 203 af Hvenegaard Lassen og Carl Thomsen opkastede spørgsmål [Om arbejdsløsheden og andre årsager også i de andre biblioteker forårsager belastende stigninger i udlån og benyttelse], så er det sikkert, som d'herrer mener, et allestedsnærværende fænomen – jeg siger med Chilian: Ligeså hos os! *Men er det ikke bibliotekernes egen skyld?* Der jages efter at få lånertallet presset så højt op som muligt og derigennem naturligvis udlånstallet. På bekostning af både lånernes og bøgernes kvalitet!? Lad os jage $\frac{1}{2}$ af lånerne og $\frac{3}{4}$ af de *skønlitterære* forfattere a. h. t. Ingen lider så sandt skade derved. *De* umulige lånere, der stiller uge efter uge efter Vollquartz og B. Ruck har vi virkelig ingen forpligtelser overfor. Lad os nægte at købe den slags litteratur, og lånerne – de dårlige – forsvinder som dug for solen. Resultatet: lutter anstændige, »arbejdsmodige« bøger og en højnelse af biblioteket i de gode låneres øjne. Al litteratur under niveauet: Erich Erichsen og L. Bruun forsages. *Det måg kan folk sgu selv købe.*«

Denne salut giver anledning til mange bemærkninger, og undervejs lufter Henri Hansen den tanke, at centralbiblioteket et enkelt år overhovedet ikke købte skønlitteratur. Så tager hans antagonist, Hvenegaard, ordet i et indlæg den 3.2.22:

»Hvis Tilsynet ikke gør Vrøvl, om man undlader at købe Skønlitteratur, skal der nok være andre, der gør det! Skal et Bibliotek kun være oplysende og opdragende? Skal det ikke ogsaa i allerhøjeste Grad være oplivende og opmuntrende? Og hvad er det for Bøger, Dagens trætte Mænd og Kvinder oplives og opmuntres af? Det forekommer mig forbløffende, at det overhovedet skal være nødvendigt at føre denne Diskussion i en Kreds af Arbejdere i Folkebiblioteker. Vil vi da ikke skabe et Samlingssted for *alle*, hvor den, der kun (eller endnu kun) kan læse Bertha Holst og Carit Etlar, er lige saa velkommen som den litterære Feinschmecker (hvordan staves det?); Hvad skal saa al den Diskussion til? Vort Løsen maa være: Noget for *alle*.«

Knud Hansen, Nykøbing F., støtter Hvenegaard med nogle uforgribelige meninger den 18.2.22:

»... For Folkebibliotekerne som Helhed er Skønlitteraturen vel oven i Købet det væsentligste. At den ikke er det for Centralbibliotekerne p. t. er maaske noget forbigaaende. Banke overdriver jo som bekendt i høj Grad *Haandbøgernes* Betydning, og vi andre lyver vel mere eller mindre bevidst m. H. t. »oplysende Bøgers« Betydning. Der findes utallige ukorrekte Rejsebeskrivelser og idiotiske Biografier, særligt Memoirer. Og det er vist bedre, at en Laaner faar Frøken Dik, Lilian eller Bitten at forsøde Tilværelsen med, end at forkludre hans geografiske, zoologiske og andre Begreber. Lad os faa en Apostel for Skønlitteraturen som Supplement til Apostelen Banke for *Haandbøgernes* Vedkommende.«

Vi lader Henri Hansen få det sidste ord i denne skarpt optrukne debat med hans bemærkninger den 10.4.22:

»Jeg har hele tiden næret den naive forestilling, at netop bogkøbet var det centrale punkt i folkebibliotekernes tilværelse og forstår altså ikke, at det kan virke forbløffende på vor formand, at det er nødvendigt at føre en sådan diskussion i vandrebogen.

Det har aldrig været min mening helt at undlade anskaffelse af skønlitteratur – tværtimod – jeg vil blot føre en kamp mod den dårlige, og jeg skrev også sidst, at tilsynet sikkert ikke vilde lave vrøvl, hvis vi *et år* undlod anskaffelse af skønlitteratur. Hvis folkebibliotekerne kun kan eksistere på grundlag af de skønlitterære samlinger, ser det i sandhed sort ud. Idealet er efter min mening – men det skyldes måske min opdragelse – et Statsbibliotek i Aarhus i miniature. Personlig ønsker jeg ikke at gøre mit bibliotek til et samlingssted for microcephaler og analfabeter ... Så stor pris jeg sætter på hr. Hvenegaard Lassen personlig, kommer jeg aldrig til at dele hans og hans disciples højskole- og almuelærerstandpunkt over for menigmands forsyning med skønlitteratur ...«

Så utvetydigt udtrykte sig bogudlåner Kalmukke, Nis Petersens gode ven i Viborg, om bogvalget.⁹

Centralbibliotekaren i Rønne (1921-24), E. Bremerstent, forsøger sig med en systematisk opstilling af et bogvalgsprincip, idet han den 29.10.22 skriver:

»De Theses, jeg paa Næstvedmødet [10. Juni 1922, PD anm.] havde tænkt at forsvare, er i Korthed følgende:

1. Set fra et Biblioteksstandpunkt er der ingen væsentlig Forskel paa Skøn- og Faglitteratur.
2. Det er derfor absurd at ville spørge ved sin Boganskaffelse, om en Bog henhører under den ene eller den anden af disse Kategorier og deraf bestemme, om den skal anskaffes eller ikke.
3. Til frie, offentlige Almenbiblioteker bør man kun vælge Bøger efter *eet* Princip.
4. Dette Princip er at undersøge hver enkelt Bog og dermed fastslaa, om den tjener de Formaal, saadanne Biblioteker har.
5. Vi maa bede os fritaget for enhver Sammenligning med de store Nationalbiblioteker, som af ret forskellige Grunde sætter en prak-

tisk Begrænsning af deres Udlaan, en Begrænsning, der snart kan ske efter een, snart efter en anden Skillelinje i Litteraturen. Det kgl. Bibliotek vilde sikkert gerne ophøre med alt Udlaan af *dansk Litteratur*.

6. Hovedsagen maa altid være at fremme det aandelige Liv. Det er meget godt, men en *Biting*, om Bibliotekerne ved Siden af kan fremme Erhvervslivet eller paa en uskadelig Maade adsprede Folk i deres Fritid.
7. Fastholdes dette Synspunkt, kommer den gode Skønlitteratur i første Række, og det paa en saadan Maade, at jeg mener, man med Schiller har Lov til at tale om 'die ästhetische Erziehung des Menschengeschlechts'.

Det foredrag, Bremerstent ikke kom til at holde i Næstved, findes i *Bogens Verden* 1923, betitlet »Skønlitteraturen og Bibliotekerne«.

Fællesindbinding

Hvenegaard skriver den 1.3.20:

»Det foreslaas her at drøfte et Forslag, Knud Hansen har stillet i et Brev til mig, og som forekommer mig udmærket. Det gaar ud paa at faa lavet et fælles Biblioteksbogbinderi i København, hvor nye Bøger, vi alle anskaffer samtidig, kunde indbindes en gros – med ca. 50 % Rabat. Bøger i Læderryg med Dermatoid paa Siden menes at kunne leveres for ca. 3 Kr. Det skulde saa ordnes, saa der af en af os (jeg foreslaar: Knud Hansen) maanedlig (jeg foreslaar, hver 14. Dag?) udsendes en Bestillingsliste, som vi omgaaende udfylder, hvorefter de Bøger, der er bestilt i tilstrækkeligt Antal, sendes direkte fra Forlagene til Bogbinderen. Bogbinder O. Jensen (hos Schultz) har lovet at paatage sig dette. Knud Hansen anbefaler ham. Jeg kender ham fra dengang, jeg var ved Københavns Kommunebiblioteker, og jeg kan ikke sige, jeg har megen Fidus til ham. Han er umaadelig villig – næsten alt for villig – til at rette sig efter Bibliotekarernes Anvisninger, men hans Arbejde er ikke altid samvittighedsfuldt. Skal vi have ham, maa vi i alt Fald have en Bibliotekar i København til at se ham meget nøje paa Fingrene.

Knud Hansen meddeler, at baade Københavns Kommune, Frederiksberg og Gentofte vil være med.

Jeg finder Ideen udmærket og vil gerne være med, forudsat at Bindene bliver *smukke* og *solide*. Nogle Smaating maa overvejes: Det vil være ønskeligt at faa trykt Numre og Ejendomsmærke paa Ryggen samtidig med Titelen. Men da Numrene ofte er forskellige i de forskellige Biblioteker (NB. Numrene anbringes ogsaa forskelligt paa Ryggene!), maa der paa Bestillingslisten være Plads til Opførelse af det Bognummer, man ønsker (som Regel kan dette jo nok angives paa Forhaand). Ligeledes maa Bøgerne til hvert Bibliotek for sig forsynes med Lommer og Dagtavler, som i Forvejen er indsendt til Bogbinderiet. (Skal *alle* Bøger indbindes i Læder? Det var rart, om man kunde faa de mindre og mindre-benyttede i Leinen o. l. og saa lidt billigere).

Det er af afgørende Vigtighed, at Indbindingen foregaar hurtigt og regelmæssigt, saa man *ved*, naar man kan vente de indbundne Bøger. Saa kan den Tid, der gaar tabt ved at maatte vente paa Bestillingssedlen, nok indvindes ved, at Bøgerne straks gaar lige fra Forlag til Bogbinder – men ogsaa der maa der vist være en Mand i København til at rykke Forlagene. – Endelig maa man *straks* have Besked om de Bøger, der *ikke* er bestilt i tilstrækkeligt Antal, og som man derfor selv skal bestille og lade indbinde paa gammeldags Vis.

Jeg vil altsaa gerne være med til at *prøve* Forsøget, men vil have Lov at trække mig tilbage, hvis jeg ikke bliver tilfreds. Vi har her en *særdeles* flink Bogbinder, men han kan faa Arbejde nok endda. «

Efter en række indlæg fra Knud Hansen, P. Lycke, Henri Hansen og Peder Nielsen skriver Hvenegaard igen den 20.4.20:

»Af de foreliggende Udtalelser synes at fremgaa, at alle interesserer sig for Planen og gerne vil *prøve* den, men at man især nærer Betænkelighed paa 2 Punkter: 1) at det skal tage for lang Tid, 2) at Arbejdets Kvalitet skal lide under det. Jeg henstiller nu, at Knud Hansen, Planens Ophavsmand, lægger Planen saaledes til Rette i *alle*

Enkeltheder, at den kan drøftes endeligt paa Aarsmødet til Sommer og straks derefter føres ud i Livet.«

Sådan skulle det som bekendt ikke komme til at gå. Til de problemer i sagen, som Hvenegaard har peget på, skal her belyses en holdning, som var typisk for tiden. Det er Åge Petersson i Ålborg, som går imod tanken:

»... Dels er expeditionen for langsom, dels har de større biblioteker gerne sine særlige regler for indbinding (her har bibliotekaren tilmed et felt, hvor han kan vise administrative evner og teknisk snilde), og dels forringes sikkerheden for en gennemført solid indbinding p.g.a. masseproduktionen. Jeg vil nok bede om selv at føre indseende med mit biblioteks indbindingsforhold; for jeg sprætter de bind op, jeg har mistillid til og lader bogbinderen gøre evt. fejl om. Det lader sig vanskeligt gøre med fællesindbinding i stor stil ...«

Der gik 29 år, før sagen var moden, og grunden til Indbindingscentralen i 1949 blev lagt.

Mønsterkatalog

Hvenegaard meddeler den 1.3.20, at han af Døssing har fået at vide, at der skal nedsættes et udvalg til at redigere »den planlagte Mønsterfortegnelse over Folkebiblioteksbøger«, og han foreslaar sine kolleger at vælge Peder Nielsen, Silkeborg, som centralbibliotekarernes repræsentant. Dette akcepteres, hvorefter Peder Nielsen – et par år senere – den 22.6.22 kan rapportere:

»En af Dagene mellem Jul og Nytaar blev det første – og indtil videre eneste – (forberedende) Møde om Mønsterkataloget afholdt i Tilsynet. Udvalgets Medlemmer er: Døssing, Dahl, Carl S. Petersen, Aarsbo, Grundtvig, Lange og undertegnede.

Man enedes om, at 1. Udgave af Kataloget skal indeholde ca. 5.000 Titler, og det bliver antagelig ført op til Nytaar 1925 – det vil altsaa sige, at man haaber, Kataloget udkommer engang i 1925.

Udsolgte Bøger medtages – selvfølgelig, da ellers en stor Del af de bedste Bøger maatte udelades. De nationale Grupper indledes med en historisk-bibliografisk Oversigt af Carl S. Petersen. Ved Valget af Bøger til Kataloget anlægges der udelukkende Bibliotekssynspunkt, ikke Publikumssynspunkt! Skønlitteraturen annoteres, for Mesterværkerne o.l. henvises til Tidsskrifter og Litteraturhistorier. Utydelige Titler forklares, ligesom der gives Oplysninger om Forfattere. Det er Meningen at medgive Bøgerne fuldstændig Signatur.«

Dette sidste fraråder Hvenegaard i en påtegning! Det råd blev fulgt, da *Den store mønsterkatalog* – i en noget anden skikkelse end ovenfor beskrevet – udkom med 40 års forsinkelse i 1965, suppleret i 1973 – og omfattende i alt ca. 23.400 titler dansk faglitteratur.

Den kvindelige centralbibliotekar

Den 27.8.23 meddeler Haralda Poulsen, Roskilde:

»Foreløbig er der personalunion mellem Stiftsbiblioteket i Roskilde og Roskilde Bibliotek. Hvis den nye 3. præst ved Domkirken ikke bliver et særligt videnskabeligt lys, bliver personalunionen stadig. Af Stiftsbibliotekets 40.000 bind er der en masse, som vist ikke engang interesserer præster. De bøger, der kan læses af almindelige mennesker, skal sættes paa blaa kort, hvor der i hjørnet til højre skal stemples »Stiftsbiblioteket«. Efter reglementet har kun stiftets præster og lærere ret til at laane dem, men andre kan faa særlig tilladelse. Jeg har forklaret Domprovsten, som er øverste myndighed, at de bøger, der kan være tale om, er af den art, at de kun læses af pæne mennesker med rene fingre. Og hvis jeg nu blot lader være at skriges for højt om det, bliver Stiftsbibliotekets bøger praktisk talt tilgængelige for alle, der ønsker dem (Husk stadig paa, at det ikke er *alle*, der ønsker dem).

Paa samme maade skal de vigtigste af latinskolens bøger sættes paa blaa kort i vores kartotek. Jeg ved ganske vist ikke, hvordan jeg skal tilsnige mig adgang til skolens seddelkatalog. Men hvis jeg først

har det, behøver det ikke at bruges taktfuldt, saadan som stiftsbibliotekets, da latinskolens bibliotek er offentligt.

Kan nu ikke een af de bibliotekarere med mangeaarig erfaring sige mig begynder, i hvor høj grad det vil være praktisk at have andre bibliotekers bøger i sit kartotek? Byens biblioteker vil jeg absolut have et udvalg af. Men andre? De havde det paa de videnskabelige biblioteker i Zürich og Genève. Men derfor er det jo ikke sikkert, det er nyttigt for vores bibliotek – i hvert fald i forhold til det arbejde, det giver.»

Haralda Poulsen var på daværende tidspunkt den eneste blandt centralbibliotekarerne, der kunne anvende kvindelist som ovenfor beskrevet. Hun var cand. mag., blev ansat i Roskilde i slutningen af 1921 og var indtil 1938 den eneste kvindelige centralbibliotekar. Hun var fra 1.8.23 tillige bibliotekar ved Stiftsbiblioteket.

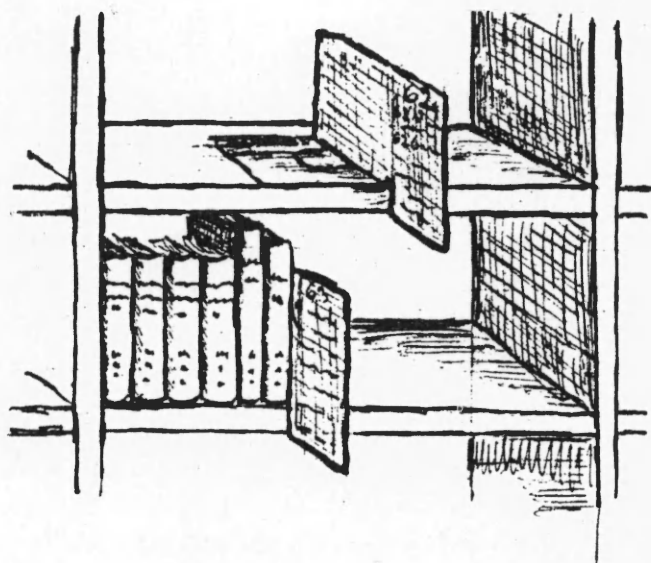
Hvenegaard råder hende den 10.10.23 til at nøjes med kort fra byens biblioteker. »Det andet, synes jeg, maa blive enten alt for tilfældigt eller ganske uoverkommeligt.»

Carl Thomsen skriver den 17.10.23 på sin positive måde:

»Tak for Ideen med de blå Kort. Vi står overfor at skulle have en Fortegnelse over Statsskolens – for øvrigt ikke ret store, men værdifulde – Bibliotek. – Undertiden står der i gamle Sognebiblioteker inden for Området Bøger af Interesse for Centralbiblioteket, og som vi ikke selv kan få. Sådanne Bøger bør sikkert optages i Centralbibliotekets Kartotek.»

Vandrebogen

Adskilligt flere emner end de ovenfor citerede er berørt i vandrebogen. Haralda Poulsen har kontakt med Dansk Blindesamfunds formand, »organist Bjarnhoff« i Køge, om spørgsmålet om bøger med punktskrift i bibliotekerne. Hun publicerer en tegning af *sin* model af en bogstøtte, men kan ikke oplyse fremstillingsprisen. Hvenegaard foreslår oprettet et engageringsbureau, og den sag tages med held op af Biblioteksfunktionærernes Sammenslutning. Der udfol-

Haralda Poulsen tegnede den 20.5.23 en bogstøtte med en fløj til angivelse af gruppebetegnelse, som hun havde fået fremstillet lokalt og havde afprøvet på Roskilde bibliotek. Flere skulle bestilles, men stykprisen kendtes endnu ikke – de første få havde dog været for dyre.

der sig en stor diskussion om praksis m.h.t. reservering af skønlitteratur, og der udveksles oplysninger om varigheden af bibliotekernes lukkeperioder p.g.a. den spanske syge (strækker sig fra 1 måned til 4 måneder). Forholdet til Statens Bibliotekstilsyn berøres flere gange, såvel med en udtalt tyrkertro på tilsynets evne til at klare problemer, som med et allerede i 1919 formuleret ønske om at holde møder uden Bogsamlingskomitéens tilstedeværelse.

Det kan siges at være ejendommeligt, at ingen af centralbibliotekarerne i vandreboen berører spørgsmål om rådgivning over for sognebiblioteker i området (ud over bogvalget via boglister), eller om forhandlinger om oprettelse af biblioteker. Hele denne aktive side af centralbiblioteksopgaven, som siden blev en hovedsag for centralbibliotekarerne og deres oplandsafdelinger, synes ikke at optage de tidlige centralbibliotekarere. Men de havde jo også, hvad der er fremgået af citaterne, nok at se til med opbygningen af deres egne biblioteker.

Betydningen af den udfarende kraft i centralbiblioteksvirksomheden i forhold til biblioteksudviklingen på landet burde engang belyses nærmere af en kyndig person.

Vandrebogen foreligger i to bind, som indeholder i alt 322 beskrevne sider. Første bind er inddelt i de nedennævnte otte emneafsnit; i andet bind er punkt 7 udgået, og nogle af de andre har skiftet rækkefølge og benævnelse.

1. Vandrebogen	25 sider
2. Centralbibliotekarernes Sammenslutning	24 sider
3. Boganskaffelser	60 sider
4. Bibliotekarløn og ansættelsesforhold	64 sider
5. Bibliotekspersonale	50 sider
6. Statistik og budget	52 sider
7. Tidsskrifter	10 sider
8. Bibliotekspolitik m.m.	37 sider

Egentlige bidrag, på over $\frac{1}{2}$ side, opgår til i alt 178 sider. Af disse har Hvenegaard skrevet $46\frac{1}{2}$ side, Knud Hansen $27\frac{1}{2}$ side og Carl Thomsen $18\frac{1}{2}$ side, således at disse tre bidragydere tilsammen har skrevet 52 % af de egentlige bidrag.

I 1924 var antallet af centralbibliotekarer vokset til 20, og den 22.6.24 skriver Hvenegaard:

»Nu tror jeg, vi er bleven saa mange, at en Vandrebog som Bindeled imellem os ikke længere er praktikabel; den kommer for sjældent rundt og indeholder for lidt og for broget Stof. Jeg foreslaar, at den gaar rundt en sidste Gang og saa gaar ind. Forholdene er nu saa fuldstændig forandrede fra den Gang, der kun var 6 [7, PD anm.] at vandre mellem, og der maa findes nye og mere praktiske og udbyttegivende Former for Udveksling af Tanker og Meninger.«

Samme dato meddeler Hvenegaard, at Centralbibliotekarernes Sammenslutning bør gå ind til den evige hvile, og at han ikke arrangerer et særligt centralbibliotekarmøde i 1924.

Der er stort set enighed om dette (Åge Petersson: »For een gangs

skyld: Enig med hr. Hvenegaard Lassen«). Men der ønskes et fortsat samkvem. Carl Thomsen skriver den 3.12.24 i det overhovedet sidst indførte indlæg i vandrebogen, at der bør udsendes tvangfri, dupliserede blade:

»... Kan dette ikke gennemføres, bør der sørges for: 1. at der afholdes Gruppemøder for Centralbibliotekarere paa Årsmøderne, 2. at der holdes et Møde af Centralbibliotekarere i Tilknytning til Møderne i Tilsynet. Altså et Møde, hvor vi er os selv, og som Tilsynets Embedsmænd ikke er forpligtede til at deltage i.«

Personerne

Der er optaget i alt 24 navne i vandrebogen. Nogle af de senest tilkomne har ikke haft lejlighed til at markere sig med indlæg. Det er en broget flok: Af de 24 har 8 lærereksamen, 5 embedseksamen (3 cand. mag., 1 cand. teol., 1 cand. jur.) – mens 11 ikke har nogen afsluttende eksamen efter real- eller studentereksamen. Af disse sidste er der 3, som ej heller har besøgt Statens Biblioteksskole. Der er i øvrigt kun 15 af de 24, der har gennemgået biblioteksskolen, mens yderligere 2 har uddannelse fra New York State Library School.

Den følgende fortegnelse tilsigter at aftegne uddannelsesbaggrund, beskæftigelse og ledelsesperiode, men ikke karrierebeskrivelse. Der anvendes betegnelsen overbibliotekar for ledelsesfunktionen uanset den oprindelige titulatur. 15 af de 24 er biograferet i alle tre bibliotekarstater: Svend Dahl: *Den danske Bibliotekarstand* (1925), *Den danske bibliotekarstand 1950* (1951) og *Den danske bibliotekarstand*. 2. udg. (1963). For de øvrige nis vedkommende er det markeret med udgivelsesårstallet, hvor biografien findes.

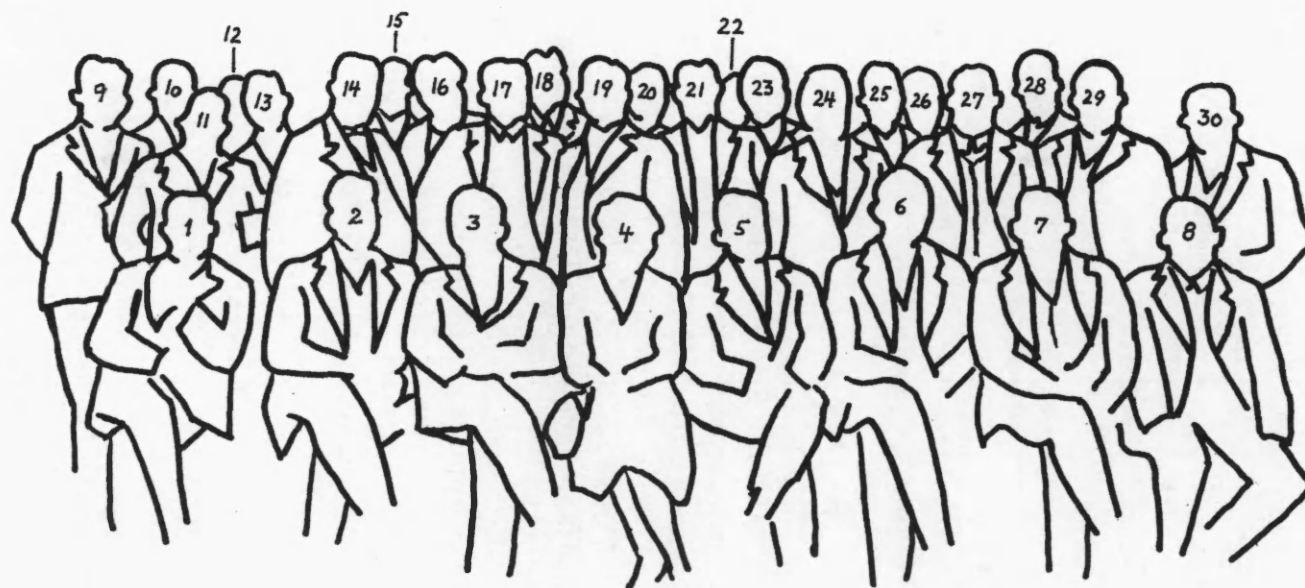
Andersen, Jens Peter (1866-1928). Cand. teol. 1893. SB 1918. Overbibl. Lemvig 1916-28. – Lærer i Lemvig 1898-1921, tillige kateket 1898-1908. (1925, 1951)

Banke, Jørgen Mikkelsen (1877-1953). Lærereksamen 1900. SB 1918. Overbibl. Esbjerg 1919, konsulent ved Statens Bibliotekstilsyn

- 1920-45. – Lærer i Esbjerg 1904-20, forstander ved Esbjerg aftenskole 1906-13, m.m.
- Bredsted, Åge Jakobsen (1896-1981). New York State Library School 1921. Overbibl. Vejle 1924-46, stadsbibl. Århus 1946-66. – Filosofikum 1918, Hebraicum 1918.
- Bremerstent, Erhard Emil (1894-1983). SB 1921. Overbibl. Rønne 1921-24, Helsingør 1924-64. – Studerede dansk, historie og tysk 1915-18 (Univ.).
- Favrholdt, Andreas Bernt (1890-1966). SB 1921. Overbibl. Hjørring 1921-26, Slagelse 1927-59. – Typograf 1911-14. Askov højskole 1913-16. Studeret 1919-20 (Univ.).
- Foldal, Hans Valdemar (1881-1953). Lærereksamen 1904. SB 1921. Overbibl. Kolding 1924-38. – Lærer forsk. steder 1904-20.
- Grønkjær, Niels (1885-1971). Lærereksamen 1906. SB 1922 og -23. Overbibl. Thisted 1921-55. – Lærer i Thisted 1906-23.
- Gudme, Iver (1893-1965). Cand.jur. 1923. Filologiske studier. Ass. ved Statsbiblioteket 1912-13, Det kgl. Bibl. 1913-16. Bibliotekar Stevns 1922, overbibl. Slagelse 1924-27. – Oberst i »de hvide«s hær og andre regimenter under kampene i Rusland og randstærterne 1918-20. Ved sin død forlagskonsulent. (1925)
- Gøtzsche, Einar (1899-1946). SB 1921. Overbibl. Rønne 1924-46. – Filosofikum 1919. (1925, 1951)
- Hansen, Henri (1892-1957). Ass. ved Statsbiblioteket 1913. Overbibl. Viborg 1917-57. – Filosofikum 1912.
- Hansen, Knud (1895-1983). Overbibl. Nykøbing F. 1919-45. – Filosofikum 1915. Studerede germansk filologi 1915-19 (Univ.). Blev efter befrielsen 1945 afsat p.g.a. sine forhold under besættelsen. (1925)
- Haugstrup, Søren (1875-1931). Lærereksamen 1897. SB 1918 og -19. Overbibl. Kalundborg 1917-31. – Lærer i Kalundborg 1897-1923. (1925)
- Holm, Maren (1895-1974). SB 1926 og -27. Bibl. Kolding 1920-27, senere København 1939-62. (1951, 1963)
- Holst, Valdemar (1887-1965). Lærereksamen 1908. SB 1921. Overbibl. Næstved 1921-52. – Lærer forsk. steder fra 1908, i Næstved 1911-21.

Selv om dette gruppebillede, der er taget ved centralbibliotekarernes besøg hos Gyldendal den 28. maj 1930, ikke stammer fra vandrebogens periode, er dog ca. halvdelen af vandrebogsredsen med på billedet. Danmarks Biblioteksskole, Den bibliotekshistoriske Billedsamling.

1. Henri Hansen, 2. Carl Jacobi, 3. Christian Frimodt-Møller, 4. Haralda Poulsen, 5. Knud Hansen, 6. Thomas Døssing, 7. Direktør Hegel, Gyldendal, 8. Direktør Garde, Gyldendal, 9. Bernt Favrholt, 12. J. H. Landt, 13. Åge Bredsted, 14. Erhard Bremerstent, 16. Jørgen Banke, 17. Erik Ebstrup, 18. Arne V. Frandsen, 19. Carl Thomsen, 20. Niels Grønkjær, 21. Helge Nielsen, 23. Robert L. Hansen, 24. Niels Moesgaard, 25. H. Hvenegaard Lassen, 27. Henrik Jensen. De øvrige kendes ikke.

- Hvenegaard Lassen, Harald (1886-1971). Cand. mag. 1911. New York State Library School 1911-12. Overbibl. Vejle 1914-24, Odense 1924-56.
- Jensen, Henrik (1882-1973). Lærereksamen 1905. SB 1921. Overbibl. Svendborg 1921-50. – Lærer fra 1907, i Svendborg 1908-21.
- Kaae, Niels Nielsen (1894-1987). Lærereksamen 1915. SB 1921. Overbibl. Slagelse 1922-24. Senere bibl. i København, afdelingsbibl. 1946-61. – Cand. mag. 1929. Blev afskediget i Slagelse p.g.a. uoverensstemmelser med bestyrelsen. Sagen omtalt i vandreboen, bd. 2, side 30-31. (1951, 1963)
- Lycke, Peter Christian (1877-1957). Cand. mag. 1904. Vikar ved Det kgl. Bibl. 1908-09. Overbibl. Holbæk 1917-26. – Sproglærervirksomhed 1909-17. (1925)
- Møballe, Eivart (1895-1957). Lærereksamen 1916. SB 1918. Overbibl. Holstebro 1920-26, senere overbibl. Lyngby 1940-57.
- Nielsen, Peder (1893-1975). Elev på Silkeborg seminarium 1912-14. Statens Bogsamlingskomité's kursus 1916. Medhjælper Silkeborg bibl., elev Esbjerg og Vejle 1916-17. Overbibl. Silkeborg 1917-58. – I malerlære 1908-09. Blev en anerkendt entomolog.
- Petersen, Jakob (1884-1952). SB 1921. Bibl. Åbenrå 1920, overbibl. 1923-52. – Askov højskole 1910-13, Statens Lærerhøjskole 1913-14. Tysk soldat 1916-18.
- Petersson, Åge (1882-1950). Overbibl. Holbæk 1914-17, bibl. Bergen 1917-21 (kst. overbibl.), overbibl. Ålborg 1921-42. – Præliminæreksamen 1899, uddannet boghandlermedhjælper.
- Poulsen, Harald (1883-1945). Cand. mag. 1912. SB 1921. Overbibl. Roskilde 1921-45. Lærer Bagsværd kostskole o.a.st. 1912-20. (1925, 1951)
- Thomsen, Carl (1894-1971). SB 1918. Overbibl. Esbjerg 1921-33, Århus 1933-44, stadsbibl. København 1944-62. – Præliminæreksamen 1909. I handelslære til 1914. Læste til studentereksamen 1914-16. Askov 1922.

Forkortelsen SB = Statens Biblioteksskole.

NOTER

1. Optrykt s. 20-36 i: H. O. Lange. Udgivet af Danmarks Biblioteksforening i 50-året for overbibliotekar Langes foredrag på det første almindelige danske biblioteksmøde i Århus 1909. Under redaktion af Palle Birkelund og Robert L. Hansen. 1959. 98 sider.
2. Erik Allerslev Jensen: »Til Bibliotekssagens Fremme«. Træk af Bibliotekstilsynets virksomhed indtil 1970. 1985. 193 sider.
3. H. Hvenegaard Lassen: De danske folkebibliotekers historie 1876-1940. 1962. 353 sider.
4. Ved »Assistenten« forstod Hvenegaard professionelt arbejdende medarbejdere i biblioteksfaget. Rangfølgen kan aflæses i det senere citerede indlæg af Jørgen Banke om lønforhold. Fagligt uddannede medarbejdere i kontorfaget – og nutidens yderligere uddannede biblioteksassistenter – hører en meget senere periode til.
5. Folkebiblioteksstatistik 1987. Budgetter 1987, virksomhed 1986. Udg. af Bibliotekstilsynet. 1987. 88 sider.
6. Marie Jensen (1896-1979), SB 1926, var vikar i Thisted 1922-23, siden i Esbjerg og Struer, til hun blev bibliotekar i Slagelse 1926-68.
7. Den i sin tid kendte venstre-redaktør fra Holbæk. En aktiv biblioteksforkæmper og modstander af, hvad han anså for statslig centralisering i Bibliotekstilsynets og Thomas Døssings virksomhed.
8. Dagny Mortensen (f. 1898), SB 1921, underbibliotekar i Esbjerg 1919, vandrebibliotekar i Ribe amt 1923, leder af biblioteket i Ribe 1923-68. Byrådsmedlem 1946-50.
9. I Nis Petersens digtsamling: Stykgods (1940) findes digtet »Til bogudlåner Kalmukke«, skrevet til vennen Henri Hansen.